

1 Saamelaiskäräjien muutosesityksen taloudellinen analyysi

1.1 Johdanto, keskeiset ongelmat

Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry, jatkossa Lapinkylien parlamentti, saa nyt ensimmäistä kertaa kutsun kuultavaksi omassa asiassa. Osallistamisemme omassa asiassa tapahtuu sangen myöhään. Meidät on syrjäytetty omien oikeuksien osallisuudesta.

Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry, Lapinkylien parlamentti vaatii saamelaiskäräjälailta yhdenvertaista kohtelua kaikille saamelaisille. Kaikkien Suomen saamelaisten on oltava yhdenvertaisia lain edessä.

Metsäsaamelaisilta puuttuu äänioikeus sen omassa asiassa.

Olemme elävä kansa ja kulttuuri metsäsaamelaisten kotiseutualueella. Olemme identiteetiltämme saamelaisia. Metsäsaamelaisten (eli metsälappalaisten) oikeuksia (3 § 2 kohta) ei saa poistaa. Saamelaismääritys antaa saamelaisille oikeusturvaa.

Lapinkylien parlamentti tekee kaikkensa kaikkinaisen kansaan kohdistuvan syrjinnän ehkäisemiseksi ja poistamiseksi.

Metsä- ja inarinsaamelaisten tulee voida nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista ilman rajoituksia ja syrjintää. Metsä- ja inarinsaamelaiset pyrkivät tosiasialliseen yhdenvertaisuuteen yliverlaisia oikeuksia omaavien saamelaiskäräjien saamelaisten kanssa.

Metsäsaamelaiset (metsä-, tunturi-, kalastajasaamelaiset) ovat nousseet vaatimaan heille aina kuuluneita oikeuksiaan jo paljon aikaisemmin. Nyt metsäsaamelaiset ovat yhdistäneet voimansa ja ryhmänä tulevat puolustamaan asemaansa saamelaisuudessa.

Dynaaminen itsehallinto ei ole demokratiaa vaan syrjivää vallankäyttöä ja kolonialismin jatkumoa.

Metsäsaamelaiset ovat muodostaneet oman organisaation aiempien tilalle ja toimivat avoimesti ja demokraattisesti sen kautta osana yhteiskuntaa. Metsäsaamelaiset alkuperäiskansana voisi osaltaan tasapainottaa tulevia ratkaisuja ja vallan käyttöä.

Saamelaiskäräjät ei edusta kaikkia saamelaisia. Etnisyys ja identiteetti ovat subjektiivisia oikeuksia, joiden arvioiminen ei kuulu saamelaiskäräjille. Alkujaan saamelaiskäräjät perustettiin puolustamaan ja ajamaan kaikkien saamelaisten asiaa. Se on laiminlyönyt

tehtävänsä. Riittävä rahoitus on ilman perusteluja avoin määräytyminen, rahavarojen käytön seuranta on puutteellista. Se ei ole Suomen edun mukaista.

Entisen Kemin Lapin lapinkyliä ei koskaan ole lakkautettu – niiden toimintaa on järjestäytynyt vuoden 2021 lopussa rekisteröidyksi yhdistykseksi Suomen omien alkuperäisten saamelaisten yhteistyön ja eheyden edistämiseksi.

Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry vaatii metsäsaamelaisten ja inarinsaamelaisten alkuperäiskansan oikeuksien ja saamelaisen etnisyyden ottamista lain tasolle.

1.2 Olemme saamelaisia, olemme alkuperäiskansaa

Olemme saamelaisia, jotka täyttävät kaikki voimassa olevan kansallisen lainsäädännön pykälät. Olemme alkuperäiskansaa, jota suojelevat kansainväliset sopimukset.

De jure, metsä- ja inarinmaan saamelaiset ovat perustuslain 17 § 3 mom. tarkoittamia saamelaisia.

De jure, perustuslain 121 §, 4 mom. antaa suojan myös metsä- ja inarinmaan saamelaiset

De jure, metsä- ja inarinmaan saamelaiset ovat saamelaiskäräjälain 3 § tarkoittamia saamelaisia.

De jure, Suomen lainsäädännön mukaan metsä- ja inarinmaan saamelaiset täyttävät saamelaismääritykset kuin myös kansainvälisten sopimusten ja suositusten mukaiset säädökset.

Metsä- ja inarinmaan saamelaiset ovat De jure ILO -169 sopimuksen tarkoittamaa alkuperäiskansaa. He täyttävät alkuperäiskansan kaikki kriteerit.

Saamelaiset ovat EU:n ainoa alkuperäiskansa. Metsäsaamelaiset ovat se osa suomalaisesta saamenkansasta, jonka perusteella saamelaiset voidaan määritellä alkuperäiskansaksi.

Olemme osa saamenkansaa, se osa saamenkansa, jolta saamelaiskäräjälain avulla ollaan riistämässä oikeus omaan saamelaiseen identiteettiin ja kulttuuriin.

Metsä- ja inarinsaamelaisten tulee voida nauttia täysimääräisesti ihmisoikeuksista ja perusvapauksista ilman rajoituksia ja syrjintää. Lapinkylien parlamentin asema tulee saattaa yhdenvertaiseksi nyt yliverlaisia oikeuksia omaavan saamelaiskäräjien kanssa.

2 Talous

2.1 Saamelaiskäräjälain vaikutukset talouteen

Saamelaiskäräjälain valmistelusta puuttuu tosiasiallinen tarkoituksen, lähtökohtien ja merkityksien avaus. Siitä puuttuu kokonaan vaikutusten ja seurausten arviointi yhteiskunnassa ja hallinnossa kuin myös sosiaalisten vaikutusten arviointi suhteessa muihin saamelaisryhmiin ja muihin kansalaisiin nähden. Lain muutosesityksen myötä saamelaiskäräjien merkittävän määräysvallan alle, on siirtymässä koko joukko toimialoja.

Oikeasuhtaisuutta lainsäädännössä arvioida talouden kautta (viittaus oikeasuhtaisuus s. 8). Tästä lakiesityksestä puuttuvat tilastot viimeisten vuosien valtion rahoitus saamelaiskäräjille. Lakiesityksen nykytilaselvityksestä ja voimassa olevan lainsäädännön sisällöstä voidaan päätellä, että kaikki avustukset, tuki ja kaikinainen saamelaiskäräjien rahoitus olisi suunnattu saamelaiskäräjien saamelaisten kieleen ja kulttuuriin. PALJONKO se on ollut kahtena viimeisenä vuotena? Talouden tarkastelussa lasketaan tunnuslukuja ja tehdään vertailuja, jotta voidaan arvioida, mikä on saamelaiskäräjien tarkoittama ja vaatima riittävä rahoitus. Paljonko kokonaisrahoitus on ollut saamelaiskäräjien jäsentä kohden? Rahoituksen käyttö kattaa kaiken saamelaiskäräjien toiminnan. Rahoittajan velvollisuus on huolehtia tuloksellisuudesta ja sen käytöstä siihen tarkoitukseen, johon se on tarkoitettu.

Saamelaiskäräjälain 9 §:t ovat vastoin kaikkia oikeusvaltion periaatteita, perus- ja ihmisoikeuksia sekä vaarantavat kaikkien kansalaisten oikeusturvan ja luottamuksen Suomen oikeusjärjestelmään ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

”Lähtökohtaisesti yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite ei koskisi esimerkiksi yksittäisten saamelaisten hallintoasioita tai tuomioistuimissa vireillä olevia asioita.” (Viittaus kohta 7.1 HE 274/2022). Tämä tarkoittaisi, että saamelaiskäräjille jäisi oikeus neuvotella omassa hallintoasiassa tai tuomioistuimessa olevassa asiassa.)

Saamelaiskäräjälain muutoksen taloudelliset vaikutukset pohjoisen alueen taloudelle tulevat olemaan arvaamattomia. Saamelaiskäräjät saa dynaamisen itsehallinnon tehokkaat vallankäytön välineet vaikeuttaa tai estää pohjoisen alueen elinkeinoelämää kehitymistä. Lakiesityksestä puuttuu vaikutusten arviointi elinkeinoelämälle lain vaikutusalueella.

Saamelaiskäräjälaista puuttuu vaikutusten arviointi koskien kahden itsehallintoa samalla alueella käyttävien keskinäisistä suhteista. Saamelaiskäräjälain muutoksen lähtökohtana on ollut asian tarkastelu vain yhden etujen saajan näkökulmasta; laissa käsitellään asiaa vain saamelaiskäräjien toiminnan kannalta. Viranomaisilla on huolenpitovelvoite

saamelaisia koskevissa asioissa. Se tulee asettamaan viranomaisen toiminnassa olevan yhdenvertaisuusvaatimuksen kyseenalaiseksi.

Saamelaiskäräjät on hakemassa julkishallinnon viranomaisasemaa syrjivällä, periaatteita ja uusia käsitteitä omaavalla lainsäädännöllä. Niistä puuttuu tarkkarajaisuus, joka on ehdoton vaatimus viranomaistoiminnalle.

Saamelaiskäräjälakimuutos sääntelee kevyin perustein yhteiskunnan toiminnan ja vallanjaon kysymyksistä. Paikallishallinnossa neljässä pohjoisimmassa kunnassa olisi jatkossa kaksi itsehallintoelintä: 1) kunta, joka käyttää perustuslain ja muun tarkkarajaisen lainsäädännön kautta toimintaansa ja 2) saamelaiskäräjien dynaaminen itsehallinto ennakkosuostumus- ja laajennettujen neuvottelumenettelyineen käyttää päätösvaltaa kunnassa ja sitä suuremmalla alueella.

Viranomaista velvoittaa perustuslain vaatimus ihmisten tasa-arvoisesta kohtelusta, mutta saamelaiskäräjälaki vaatii viranomaisilta huolenpitoa ja valvontaa, etteivät päätökset vaikuta heikentävästi saamelaiskäräjien saamelaisten asemaan (huolenpito ja heikentämiskielto).

Se tulee nostamaan viranomaistoiminnan kustannuksia tai viranomaistoiminnan laadun laskemista muiden palveluja käyttävien osalta. Väistämättä on odotettavissa suuria ristiriitoja ja konflikteja.

Tämä laki on poliittinen päätös, jolla tulee olemaan kauaskantoisia vaikutuksia Suomen yhteiskunnan toimivuudessa ja vakaudessa. Saamelaiskäräjälain muutos esitetyssä muodossa tulee vaikuttamaan alueen talouteen erityisesti saamelaisten kotiseutualueella, mutta myös sen alueen ulkopuolella. Se tulee merkitsemään oleellista muutosta suomalaisessa oikeudenkäytön määrässä. Tämä linjaa yksityisen edun nostamista yhteisen edun edelle ja sen ohitse. Tämä tarkoittaa merkittävän päätösvalan, kuten puhevallan siirtämistä omistusoikeuden ja siihen liittyvän erityisen oikeuden omistajalta lakimuutoksen myötä saamelaiskäräjille. Tämä tarkoittaa myös, että yhdenvertaisuutta elinkeinojen harjoittamisessa loukataan määräämälle etuoikeuksia vain saamelaiskäräjille. Se on EU- lainsäädännön vastaista.

2.2 Saamelaiskäräjälain 9 § ja ongelmat elinkeinoille

Kuntien toimialaan kuuluu elinvoiman vahvistaminen kunnissa. Se vastaa maankäytöstä, kaavoituksesta ja varaa alueita alueen kehittämisen tarpeisiin.

Saamelaiskäräjälain 9 § tulee aiheuttamaan kunnille ja kuntien kehittämiselle ongelmia ja kuluja. Samalla siitä muodostuu uusi este elinkeinotoimijoille. Pahimmassa tapauksessa ne tulevat vaikeuttamaan ja jopa estämään kunnille kuuluvaa tehtävää alueen käytössä. Niistä voi tulla este kunnan elinvoimaisuuden hoitamiseksi. Saamelaiskäräjälain 9 § niin

sanotut dynaamiseen itsehallintoon kuuluvat vallankäytön välineet, eli laajennettu neuvotteluvelvoite ja yhteistoiminta, pyrkimys saavuttaa saamelaisia tyydyttävä ratkaisu tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa antavat saamelaiskäräjille mahdollisuuden estää hankkeita vetoamalla kieleen ja kulttuuriin. Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite koskee saamelaisten kotiseutualueella toteutettavia tai vaikutuksiltaan sinne ulottuvia sekä muita erityisesti saamelaisten kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavia toimenpiteitä.

Ne tulevat aiheuttamaan huomattavia kuluja saamelaiskäräjille, viranomaisille kuin myös yhteiskunnalle ja elinkeinoille.

Huomioitavaa on kulujen päällekkäisyys.

Saamelaiskäräjälain 9 § luetellaan kohteita, joihin näitä vallankäytön välineitä käytetään. Kaikessa viranomaisen ja hallintotehtäviä hoitavan on neuvoteltava saamelaiskäräjien kanssa valmisteltaessa lainsäädäntöä, hallinnollisia päätöksiä ja muita toimenpiteitä, joilla on merkitystä saamelaisille pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa ja saada tämän suostumus ennen päätöksentekoa toiminnassa, joka koskee

1) **Alueidenkäyttöä**; Laaja käsite, joka sisältää kaiken aluetta koskevan toiminnan. Saamelaiskäräjien suostumus (käytännössä veto-oikeus), laajennettu neuvottelu-, huolenpito ja yhteistoiminta ja huolenpitovelvoite antavat suuren määräysvallan alueella syrjäyttäen maanomistajan ja kuntalaisten perustuslailliset oikeudet. Tämä kohta 1 koskee kuntien maankäyttötehtäviä, joissa se joutuu sovittamaan yhteen eri elinkeinojen intressejä.

Kuntien maankäyttöön liittyvät tehtävät pitkittyessään aiheuttavat merkittäviä lisäkustannuksia niin kunnille kuin elinkeinotoiminnalle viivästymisien ja ylimääräisten kustannusten vuoksi.

Merkittäviä kustannuksia aiheutuu myös metsätaloudelle; esimerkiksi yhteismetsille, esimerkkinä Inarin yhteismetsä -tapaus; siinä yhteismetsän kohdistuneet saamelaiskäräjien vaatimukset estivät kestävänsä metsätaloudellisen toiminnan alueella vuosiksi.

Neuvottelujen peruste, tarve määrä ja kesto on täysin riippuvaisia saamelaiskäräjien arvioinnista. Niitä ei määritellä tarkkarajaisesti. Ne lamauttavat oikeutetun toiminnan. Neuvottelujen kohteet voivat olla mikä tahansa viranomainen – ministeriöstä aina alimmalle viranomaistaholle. Esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriö arvioi jopa yksittäisten puun hakkuuilmoitusten olevan tällaisia ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvia asioita. Tällä avoimella mandaatilla saamelaiskäräjät viivyttää ja jopa pysäyttää viranomaisen toiminnan ja alueella tapahtuvan toiminnan kokonaan. Tässäkin yhteydessä lain sisältöä arvioitaessa tulee huomioida saamelaiskäräjälain saamelaisten aseman heikentämisen kiellon. Saamelaiskäräjälain muutosesityksessä yleensäkin käytetään

labeja, epätäsmällisiä ilmauksia ja uusia käsitteitä täsmentämättä niitä tarkemmin. Tapauskohteisesti tulkitaan lakia myönteisesti saamelaiskäräjien kannalta. Tämä vie lainkäytöltä ennakoitavuuden. Tämä kaikki palvelee dynaamista itsehallintoa sen vallankäytön välineitä. Dynaamisen mallin mukaan kaikki toiminta tästä eteenpäin on pelkkää saamelaiskäräjien aseman kehittämistä yhteiskunnan kustannuksella.

Tässä näkyy tämän lain ”luonne”; tehdään lainkohdasta niin sumea, että sen merkitys tai sisältö ei avaudu ennen kuin se tulkitaan dynaamisen itsehallinnon periaatteen kautta ja avulla.

Alueidenkäyttöön kuuluu myös vesialueiden käyttö. Vesioikeudet ja niihin liittyvät muut erityisoikeudet kuluva vanhaan lapinkylien oikeuksiin. Lakimuutoksessa olevien 9 §:n vallankäytön välineiden avulla saamelaiskäräjät loukkaa alueen alkuperäisten lapinkylien oikeuksia.

2) Valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, **käyttöä, suojelutoimien toteuttamista, vuokrausta ja luovutusta**; Tämä siirtää saamelaiskäräjille määräysvallan (dynaamisen itsehallinnon) valtion maiden hallintoihin. Saamelaisten etu ja tahto menee metsäsaamelaisten ja muiden alueen asukkaiden etujen ja alueen kehittämisen edelle.

3) **Kaivosmineraaleja** sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa **kullanhuuhtontaa**.

Tästä seuraa, että, kaivostoiminta ja kullanhuuhtonta tapahtuu vain saamelaiskäräjien suostumuksella.

4) **Saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta**;

Poronhoidolla on erityinen merkitys poronhoitoa harjoittaville poromiehille, muillekin kuin saamelaiskäräjien saamelaisille, kautta koko poronhoitoalueen. Lapinkylien parlamentin metsäsaamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvien elinkeinojen perusoikeuksien suojaan ei saa kajoa. Tässä yhteydessä nostetaan perusteluihin KHO ratkaisu asiassa 2022:18. Siinä KHO nostaa esille metsäsaamelaisten asemaa saamelaisina ja alkuperäiskansaan kuuluvana kansanosana.

Saamelaiskäräjät ei ole kykenevä hoitamaan metsä- ja inarinmaan saamelaisten elinkeinojen lainsäädännön hallinnon muutosta. Saamelaiskäräjillä ei ole kompetenssia neuvotella Lapinkylien parlamentin metsäsaamelaisten alkuperäiskansan oikeuksiin kuuluvista asioista. Lapinkylien parlamentin ehdoton lähtökohta on yhdenvertaisuus neuvotteluissa ja vaikuttamisessa elinkeinojen lainsäädännöstä päätettäessä.

”Kunnes erityislainsäädäntö on kokonaan harmonisoitu siten, että saamelaisten oikeuksien suojan taso on vähintään tämän säännöksen tason mukainen, mahdolliset jännitteet pyritään ratkaisemaan tulkintateitse. (HE kohta 7.1)”.

Edellisestä sitaatista käy ilmi, että saamelaiskäräjälain muutosesitys on epätarkka ja sumea. Tässä todennäköisesti kajotaan poronhoidon harjoittajien yhdenvertaisuuteen lain edessä säätämällä jo nyt menettelytavoista ja oikeuksista kohdistuen tulevaan lakiuudistukseen poronhoitolaista ja paliskuntajärjestelmän sääntelystä. Samalla voidaan todeta, että saamelaiskäräjien valta ulottuu Lapinkylien parlamentin saamelaisiin sekä poronhoitoalueella asuviin poronhoitajiin sekä heidän omistusoikeuteensa ja poroelinkeinon harjoittamiseen. Tässä laillistetaan saamelasikäräjien mahdollisuus lainsäädännön tukemana harjoittaa syrjintää.

5) luonnon monimuotoisuutta ja ilmastonmuutosta käsitteleviä toimia;

Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus ovat sen mittaluokan kysymyksiä, että niiden tulisi olla valtion suvereenissa hoidossa. Luonnon monimuotoisuutta ja ilmastonmuutosta koskevat säädöksiä merkitys ja painoarvo murenee yhden toimijan oman edun tavoitteluun.

Kohtiin 2 ja 5 tehdään jo nyt varausta saamelaisille: Heille jäisi mahdollisuuksiin harjoittaa perinteisiä elinkeinoja luonnonsuojelu- ja ilmastonmuutossäädöksistä huolimatta.

Tässä nousee esille yhdenvertaisuuden räikeä loukkaaminen lain edessä.

6) Saamenkielisen varhaiskasvatuksen sekä saamenkielisen ja saamen kielen **opetuksen kehittämistä.**

Opetus ja kulttuuri -saralla mukaan lasketaan kuuluvan varhaiskasvatus aina yliopistokoulutukseen saakka. Tässäkin asiassa saamelaiskäräjälain työkalut ja dynaaminen itsehallinto tulevat päätöksentekoon mukaan myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Mitä se tarkoittaakaan yliopistojen itsenäiselle päätöksenteolle? Hallituksen teksti ja lainsäädännön teksti ovat keskenään ristiriitaisia.

Oma kieli, sen ilmaisut ja sanat ovat voimaannuttavia ja tärkeä osa kulttuuria. Tasa-arvoisen kohtelun vuoksi tulee kehittää ja tukea kaikkia saamelaisia ryhmiä valtion viranomaisten ja kirkon edustajien toimesta lähes menetettyjä saamen kielten palauttamiseksi. Kuolajärven Lapinkylä ry on käynnistänyt työn Kemin lapin saamen kielen elvyttämiseksi.

7) Sosiaali- ja terveystalvelujen toteuttamista ja kehittämistä; Tämä koskee kaikkia saamelaisryhmiä. Tasa-arvoa tulee toteuttaa kaikissa vähemmistöryhmissä. Tämä kohta todennäköisesti laajennetaan dynaamisen itsehallinnon ja periaatteita sisältävän saamelaiskäräjälain avulla koskemaan myös saamelaisia saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle.

8) Saamelaiskäräjien resurssien ja muiden toimintaedellytysten turvaamista ja kehittämistä;

Suomen valtion rahoituksella ainoana määrittelynä riittävä rahoitus on. Suomen valtio on sitoutumassa avoimeen rahoitukseen. Rahoittajalta puuttuu valta valvoa rahoituksen käyttöä.

Lapinkylien parlamentin metsäsaamelaisten tulee olla tasavertaisia lain edessä myös rahoituksen suhteen. Metsäsaamelaisten tarvitsevat toimintatukea ja taloudellista tukea kielen ennallistamiseen ja kulttuurin eheyttämiseen.

9) Muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin **tai** heidän **asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa.** (lakiteksti 9 §)

Kysymykseen siitä, mitkä asiat kuuluvat yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitteen piiriin tulisi olemaan saamelaiskäräjillä.

Luetteloon sisältyvät asiat ovat painoarvoltaan isoja oikeuksia; alueiden käyttö tarkoittaa maan omistusoikeuteen kuuluvien ja liittyvien oikeuksia käyttämistä. Ollaanko tässä siirtämässä omistusoikeuden ulkopuoliselle taholle alueenkäytön valtaa?

Säännös tosiaankin asettaisi **raamit viranomaisen toiminnalle**, joka aiheuttaa tai voi aiheuttaa haittaa saamelaisten oikeuksille (edulle) myös valmisteltaessa lainsäädäntöä, hallinnollisia päätöksiä ja muita toimenpiteitä, joilla voi olla erityinen merkitys saamelaisille (SaKäL 9 §).

Lapinkylien parlamentin saamelaisten oikeuksien heikentämisen kieltö tulee koskea kaikkia samoja oikeuksia kuin saamelaiskäräjienkin vastaavissa kohdissa.

2.3 Lain muutosesityksen vaikutukset

Saamelaiskäräjälaki puuttuu elinkeino-oikeuteen ennen näkemättömällä tavalla. Siinä vaaditaan saamelaiskäräjille ensivaiheessa päästä neuvottelemaan tavoitteena saamelaisten hyväksyttävissä olevasta ratkaisusta käyttäen niin sanotusti yksinoikeutta vaikuttaa merkittävästi syntyvään päätökseen.

Yksi keskeisistä puutteista saamelaiskäräjälain muutosesityksessä on, että siitä puuttuu saamelaiskäräjien vaikutusalueella asuville aiheutuvat vaikutusten arviointi.

Lakiesityksessä ei ole arvioitu sen taloudellisia vaikutuksia sen vaikutusalueella.

Lakiesityksestä puuttuu oikeasuhtaisuus

Lain sisällön ja sen saamelaiskäräjille suomien oikeuksien tulee olla **oikeassa suhteessa** niihin tarpeisiin nähden, jotka voidaan osoittaa syntyvän suojelun tarpeesta. Kielen ja kulttuurin itsehallinto ei tarvitse suojakseen ylivertaista yhteiskunnallista vallankäytön asemaa (dynaamista itsehallintoa) ja suojaa. Mikään kansainvälinen sääntely ei tarkoita, että jokin kansanryhmä olisi asetettava ylivertaiseen asemaan toisiin alueen kansalaisiin nähden. Mikään kansallinen tai kansainvälinen säädös ei anna oikeutta toimintaan, joka loukkaa ihmisoikeuksia eriarvoistamalla samaan kansaan kuuluvia kansanosia.

Yksi keskeisistä puutteista saamelaiskäräjälain muutosesityksessä on vertailevan olosuhdeselvitysten puute. Se auttaisi arvioimaan välttämättömien muutosten tarvetta, jos olosuhteissa saamelaisten, metsäsaamelaisten ja muun väestön kesken ilmenisi tarvetta saattaa vertailun osapuolia yhdenvertaiseen asemaan.

Oikeasuhtaisuutta tulee arvioida myös talouden kautta.

Lainvalmistelussa on muutoinkin sivuutettu metsä- ja inarinsaamelaiset. Kuulemiset eivät ole olleet oikeassa suhteessa lain sisältöön ja vaikutusten kohdistumiseen nähden.

Olosuhdeselvitys

Saamelaiskäräjälain valmistelusta puuttuu olosuhdeselvitys. Onko perusteltua syytä nostaa saamelaiskäräjien saamelaisten asemaa ylivertaiseksi muihin samalla alueella asuvin metsä- ja inarinsaamelaisiin verrattuna? Missä on vertailu olosuhteista näiden saamelaisten kansanosien välillä? Lain lähtökohtana tulisi olla selvitys **olosuhteista ja tarpeesta**. Taloudellisen avustuksen – rahoituksen myöntäminen kertaluonteisesti korjaamaan tilanne on riittävä. Valtion sitoutuminen jatkuvaan riittävään rahoitukseen voi osoittautua tehottomaksi ja asiaa ei ikinä saada saamelaisia tyydyttävälle tasolle.

Ollaksemme yhdenvertaisia saamelaisia lainedessä vaadimme me metsä- ja inarinmaan saamelaiset, yhdenvertaista kohtelua riittävän rahoituksen saamiseksi Kemin saamen kielen rekonstruointiin ja kulttuurin eheyttämiseen.

Suomessa on metsä- ja inarinsaamelaiset, jotka ovat alkuperältään vanhempia, alkuperäisiä Suomen saamelaisia. He ovat järjestäytyneet ja ilmaisseet identiteettinsä olevan saamelainen ja olevansa osa saamenkansaa. Heidän ihmisoikeutensa, oikeus harjoittaa omaa kieltä, kulttuuria sekä saada elantonsa omilla asuinalueillaan vaarantuu tässä lakimuutoksessa. Lakimuutos kärjistää epätasa-arvoa saamelaisryhmien kesken.

2) lakimuutoksesta puuttuu selvitys, millainen asema saamelaiskäräjillä ja sen jäsenillä tällä hetkellä on verrattuna muihin saamelaisryhmiin tai muihin kansalaisiin.

3) lakimuutoksen valmistelusta puuttuu selvitys, onko sellaisia olosuhteita tai puutteita olemassa, jotka vaatisivat laintasoisia toimenpiteitä saamelaiskäräjien saamelaisten mahdollisuuteen harjoittaa omaa kieltänsä, kulttuuriaan tai perinteisiä elinkeinonsa. Olosuhdeselvitys nostaisi esille puutteet, joita olisi syytä korjata samalle tasolle kuin muilla Suomen kansalaisilla.

Nyt lain valmistelusta puuttuu lain vaikutusten tarkastelu paitsi saamelaiskäräjien saamelaisten asemasta lakimuutoksen jälkeen niin myös lakimuutoksen vaikutuksesta muihin saamelaisten kotiseudulla asuvien kuin myös sen ulkopuolella asuvien metsäsaamelaisten olosuhteisiin (lakimuutosesitys ulottuu saamelaisalueen ulkopuolelle).

Saamelaiskäräjälain muutosesitys on puutteellinen ja jättää huomioimatta keskeisiä ongelmia, joilla on suuri merkitys pohjoisen alueen kansalaisten ja elinkeinoelämän toimijoiden taloudelle. Se tarkoittaa metsä- ja inarinsaamelaisten osaltaan kolonisaation loppuun viemistä ja kulttuurin lopullista tuhoamista.

Saamelaiskäräjälaki vaatii ehdottomasti säätämisen perustuslain säätämisyksessä. Tämän lain epätarkasta sisällöstä tulee seuraamaan tulkintaerimielisyyksiä. Dynaamisen itsehallinnon erimielisyydet lain sisällön todellisesta tarkoituksesta palvelevat jatkuvaa kehittämistä ja saamelaiskäräjien etujen jatkuvaa päivittämistä.

Lainsäätäjä sitoo päätösvaltaansa saamelaisten aseman heikentämiskiellolla ja se tarkoittaa jatkuvaa vallan kasvua saamelaiskäräjille.

3 Taloudellisen tuen kohdistaminen

3.1 KUKA on saamelainen

Suomelta puuttuvat perusteet ja perustelut saamelaiskysymyksessä. Saamelaiskäräjälain muutoksessa häivytetään saamelaismääritelmä ja korvataan oikeudeksi tulla merkityksi vaaliluetteloon. Se ei kerro jatkossa, ketkä ovat itsehallintovallan käyttäjiä ja kenelle maksetaan valtion varoista riittävä rahoitusta. Se naamioidaan saamelaiskäräjien anonyymiksi ryhmäksi.

Suomalaiselta lainsäädännöltä vaaditaan tarkkarajaisuutta ja selkeää ilmaisua. Tässä lainsäädännössä ollaan siirtämässä julkista vallankäyttöä saamelaisryhmälle. Ryhmään kuuluvien jäsenten määrittely lainsäädännössä on vajavainen. Se tarkoittaa, että itsehallintoa ollaan siirtämässä määrittelemättömälle ryhmälle poistamalla saamelaismäärittely ja kanavoimalla se vain vaaliluettelo -asiaksi. Ongelmalliseksi tässä tilanteessa asian tekee se, että tämä laissa määrittämätön ryhmä lakiesityksen muodossa on saamassa oikeuden ryhmähyväksyntään, siis oikeuden määrittää, keitä tähän ryhmään kuuluu ja sulkea tien niiltä saamelaisilta, joita he eivät "tunnista" oikeiksi saamelaisiksi. Lisäksi lakimuutoksella rajoitetaan Suomen valtion päätösvaltaa määrittelemällä ryhmän aseman heikentämisen kiellon ja **riittävän rahoituksen** avaamalla ko. käsitteitä lakiesityksessä lainkaan.

Saamelaisille taataan PeL 17 § 3 momentin mukainen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Määrittely, kuka on saamelainen, on jäänyt ratkaisematta Suomen perustuslaissa. Suomi on luonut itselleen tilanteen, jossa se on antanut ja edelleen on antamassa summittaisesti pienelle osalle saamelaisia valtaa yli PeL 17 § 3 momentin määräämän tason määrittelemättä edes lain perusteluissa, keitä he ovat.

Kansainvälinen oikeus ei ole ottanut kantaa, ketkä ovat saamelaisia. Kansainvälisen oikeuden ratkaisuissa ei ole huomioitu **kolmannen osapuolen oikeuden suoja**, oikeutta oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin vaikka tapauksessa olisi käsitelty tämän kolmannen osapuolen äänioikeutta saamelaiskäräjävaaleissa. Tämä kolmas osapuoli ovat metsä- ja inarinsaamelaiset, jotka on syrjäytetty ja jätetty informoimatta kahden muun osapuolen käydessä oikeudenkäyntiä sen omassa asiassa.

"Ihmisoikeuskomitea ei missään yhteydessä ole vaatinut saamelaiskäräjälain 3 §:n, eikä siis myöskään siihen sisältyvät nk. lappalaisperusteen muuttamista. Ihmisoikeuskomitea päinvastoin lähtee siitä (CCPR 1.2.2019 kohta 9.11.), että lakia tulee soveltaa sen sanamuodon mukaan. Rotusyrjintäkomitea taas nimenomaisesti toteaa, että lain nykyinen 3 § on perusteltu ja linjassa ihmisoikeusvaatimusvaatimusten kanssa (CERD 2.6.2022 kohta 9.8)." (Joona Juha)

3.2 Miksi on tärkeää määritellä saamelaisuus

Identiteetti on tieto, juuret, tietoisuus olemassaolosta. Se on yksi ihmisyyteen liittyvä perusoikeus. KP sopimuksen 27 artiklan mukaan vähemmistöön kuuluvaa ei saa estää nauttimasta kulttuuristaan yhdessä samaan ryhmään kuuluvien kanssa.

Kulttuurinen identiteetti siirtyy sukupolvelta toiselle. Kieli on vain yksi kulttuurin ilmentymä. Kielen menetys ei vielä tarkoita kulttuurin loppua. Kulttuuri hakee uusia ilmentämisen muotoa – siihen yhdistyvät tavat, teot, ilmaisut, kokemukset, näkemykset. Kulttuuri hakee omia ilmaisumuotoja.

Toisen ihmisen identifioitumisen arviointi ei ole saamelaiskäräjien tehtävä eikä heillä ole mahdollisuutta tai osaamista. Se on toisen ihmisarvon loukkaamista. Sitä osoittavat myös perustelut vaaliluetteloon hakeutumisen perusteluissa.

Ryhmäidentifikaatio on lähtökohdiltaan sopiva työkalu yksityisoikeudellisen yhdistyksen omien valintakriteerien käyttöön sen jäsenten valinnassa. Se ei sovi määrittelemään toisen identiteettiä eikä saamelaisuutta julkista valtaa käyttävässä instanssissa. Ryhmäidentifikaatio perustuu ryhmän mielipiteeseen ja mielivaltaan.

Millä perusteella saamelaiskäräjät on asetettu päättämään ihmisen identiteetistä ja oikeudesta harjoittaa kieltään ja kulttuuriaan? Millä perusteella saamelaiskäräjät on ottanut aseman määrittellä, kuka ei kuulu saamelaisiin. Oma etua ajava organisaatio ei ole sopiva käyttämään julkista valtaa. Tämä ei toimi demokratiassa ja on vastoin oikeusvaltioperiaatteita. Se sisältää puuttumisen ihmisen identiteettiin ja etnisyyteen ja sisältää vahvan ihmisoikeuksien loukkauksen.

Perustelut äänioikeuden kieltämisestä loukkaavat saamelaisiksi identifioituvien, saamelaiskäräjälain 3 § 2 kohdan mukaisesti saamelaisista suvuista polveutuvia vaaliluetteloon hakeutuvien henkilöiden ihmisoikeuksia, KP oikeuksia ja kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen toimeenpanoa valvovan CERD:n kannanottoja. Tämä jo osoittaa vakavia puutteita saamelaiskäräjälaissa.

Äänioikeus

Tämän päivän suomalaisessa demokratiassa statuksettomilta metsä- ja inarinmaan saamelaisilta puuttuu äänioikeus. Kuuluminen saamelaiskäräjien vaaliluetteloon ja sitä kautta pääsy vaikuttamaan yhteisen saamenkansan asioihin on ihmisoikeutemme. Tasapuolisena ja yhdenvertaisena vaihtoehtona on kolmannen itsehallintoelimen Lapinkylien parlamentin aseman nostaminen saamelaiskäräjien rinnalle ja riittävän rahoituksen yhdenvertainen jakaminen Lapinkylien parlamentin ja saamelaiskäräjien kanssa.

Pääosalla metsä- ja inarinmaan saamelaisilta puuttuu äänioikeus. Suomalaisessa yhteiskunnassa äänioikeuden puuttuminen on poikkeuksellista. Heitä, jotka äänioikeuden ovat pitkien oikeudenkäyntien jälkeen saaneet, odottaa uuden saamelaiskäräjälakiesityksen mukainen saamelaisuuden ja ääniluetteloon uudelleen arviointi. Vaalilautakunta tulee ryhmähyväksyntää käyttäen hylkäämään näiden nyt jäseninä olevien saamelaisuuden ja identifi kaation.

3.3 Alkuperäiskansa

ILO 169 -sopimus määrittelee, antaa kriteerit alkuperäiskansasta

1. This Convention applies to:

(a) tribal peoples in independent countries whose **social, cultural and economic conditions** distinguish them from other sections of the national community, and whose status is regulated wholly or partially by their own customs or traditions or by special laws or regulations;

(b) peoples in independent countries who are regarded as indigenous on account of their descent from the populations which inhabited the country, or a geographical region to which the country belongs, at the time of conquest or colonisation or the establishment of present state boundaries and who, irrespective of their legal status, retain some or all of their own social, economic, cultural and political institutions.

2. Self-identification as indigenous or tribal shall be regarded as a fundamental criterion for determining the groups to which the provisions of this Convention apply.

3. The use of the term **peoples** in this Convention shall not be construed as having any implications as regards the rights which may attach to the term under international law.

Vaikka Suomi ei ole ratifioinut ILO 169 -sopimusta, voidaan siitä silti nostaa esille alkuperäiskansan määrittäminen.

Alkuperäiskansaan kuuluva henkilö identifioituu saamelaiseksi ja polveutuu kansasta, joka maan valloituksen tai asuttamisen tai nykyisten valtionrajojen muodostumisen aikaan asui yhtäjaksoisesti maassa tai sillä maantieteellisellä alueella, ennen sen kolonisaatiota tai valtion rajojen vetämistä.

Sopimuksessa huomioidaan olennaisena perusteena myös se, että kansa tai henkilö itse pitää itseään alkuperäiskansaan kuuluvana.

Suomen historiaa tunteva tietää maamme ja kansamme vaiheet. Metsä- ja inarinsaamelaiset (pyynti-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset) ovat olleet eri vallanpitäjien etnisen puhdistuksen kohteena menettäen oman kielen ja osan kulttuuriaan. He ovat olleet useiden valtioiden harjoittaman kolonisaatio -toimien kohteena. Vallanpitäjät ovat vaihtuneet useasti ja valtioiden rajoja heidän ympärillään on muuteltu useaan otteeseen (Täyssinän rauha 1595, Strömstadin rajasopimus 1571, Ruotsin rajan määräytyminen 1750-luvulla). Erityisen rajuina seurauksina kulloisenkin vallanpitäjien toimet ovat kohdistuneet metsä- ja inarinsaamelaisiin. Omaan kulttuuriin ja kieleen kohdistuneet puhdistukset ovat jättäneet kansaamme syvän jäljen. Oman kielen menettäminen kolonisaation seurauksena on yksi suurimmista menetyksistä.

Huolimatta metsäsaamelaiseen kansaan kohdistuneista ja kohdistuvasta ”puhdistuksista” ja syrjinnästä he ovat pystyneet säilyttämään kulttuuriaan vähäisin muutoksin. Kieleen kohdistuneet paineet ovat vaurioittaneet ja osin hävittäneet sitä pahoin, Asiantuntijoiden mukaan se on vielä palautettavissa. Työ kielen palauttamiseksi on aloitettu.

Metsäsaamelaiset täyttävät täysin alkuperäiskansan määitykset. Se on elävä kulttuuri ja se halutaan säilyttää ja siirtää tuleville sukupolville. Heillä on oikeus tietää ja tuntea, olla ylpeitä omista juuristaan ja sidoksestaan vuosisatojen ketjuun. Metsäsaamelaisilla on oikeus elvyttää ja palauttaa jo kertaalleen tukahdutettu omat saamen kieleemme Kemin saame. Meillä on oikeus ja velvollisuus pitää elävänä edesmenneiden sukujemme perintöä.

Metsä- ja inarinsaamelaisuuteen kohdistuva vähättely, syrjintä, olemassaolon kieltäminen ja vaientaminen ovat jatkuneet tähän päivään asti. Tätä tapahtuu edelleen valtion ja saamelaiskäräjien taholta. Sovinto- ja totuuskomission piti pyrkiä totuuteen ja sovintoon sekä tapahtuneiden vääryyksien näkyväksi tekemiseen. Yksi rajuimmista kokemuksista on saada toivoa totuuden vapauttavasta voimasta ja todeta olevansa ulkopuolinen. Esimerkkinä tästä on metsäsaamelaisen kansan jättäminen ulkopuolelle totuus- ja sovintokomissiomennettelyssä. Kolonisaation kohteena olevat metsä- ja inarinsaamelaiset on taas vaiennettu.

Saamelaiskäräjälain muutosesitys koskee kaikkia metsäsaamelaisia: saamelaiskäräjät saa yliveritaisen aseman, puhe ja päätösvallan. Lakimuutos kaventaa, jopa poistaa metsä- ja inarinsaamelaisten oikeuksia. Se tarkoittaa puuttumista metsä- ja inarinsaamelaisten perustuslain, ihmisoikeuksien, KP oikeuksien ja syrjintää

KP sopimuksen 27 artiklan mukaan vähemmistöön kuuluvaa ei saa estää nauttimasta kulttuuristaan yhdessä samaan ryhmään kuuluvien kanssa.

Jotta saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä ei olisi ristiriidassa perustuslain kanssa, saamelaiskäräjälain 3 §:n tulee olla sisällöltään sellainen, että niillä henkilöillä, jotka täyttävät

alkuperäiskansaan kuulumisen kriteerit, on oikeus tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon (viittaus Joona, Juha eriävä mielipide).

Saamelaiskäräjälaki on poliittinen päätös siirtää valta saamelaiskäräjille. Saamelaiskäräjälain muutosesityksen sisältöön kuuluu saamelaiskäräjien saamelaisille ylivoimainen asema, dynaaminen itsehallinto sekä vallan käyttöön tehokkaat työkalut (lain 9, 9 a ja 9 b §:ssä).

3.4 Mitä tarkoittaa olla unohdettu kansa – syrjintää

Metsäsaamelaiset ovat entisen Kemin Lapin alueen alkuperäisiä saamelaisia. Kemin Lappiin kuuluvat yhdeksän saamelaisten asuttamaa lapinkylää eli siidaa, jotka olivat Inari, Keminkylä, Kitka, Kittilä, Kuolajärvi, Maanselkä, Peltoräjä, Sodankylä ja Sompio. **Suomen alkuperäisimmän kansanosan metsäsaamelaisten juuret ja polveutuminen saamelaissuvuista ulottuu pitkälle menneeseen historiaan.** Me olemme niitä alkuperäisiä saamelaisia, jotka ovat asuneet lapinkylien alueella asiakirjojen, niin maa- ja verokirjojen kuin myös kirkon ylläpitämien rippikirjojen ym. viranomaisien kirjauksien mukaan ainakin 1500- luvulta saakka. Yhtä pitkälle, kuten oikeudellinen ja historiallinen dokumentaatio osoittaa, ulottuu esi-isiemme metsäsaamelaisten sukujen katkeamaton asuminen ja maan omistus.

Syrjivä laki

Oliisi tärkeää lain uudistamistarpeen selvittämiseksi tarkastella kahtiajakautumisen syitä ja seurauksia statuksen omaaviin ja statuksettomiiin saamelaisiin saamelaisten elinolosuhteita, kaikkien saamelaisten syrjintää ja eri saamelaisryhmiin kohdistuvia ihmisoikeusloukkauksia.

Saamelaiskäräjälain muutos nostaa esille lainsäädännön avulla tapahtuvan syrjinnän. Syrjintä kohdistuu etenkin statuksettomiiin saamelaisiin. Syrjintää on antaa dynaaminen itsehallinto saamelaiskäräjille. Se tarkoittaa käytännössä muiden saamelaisten kuin saamelaiskäräjin valikoivan valintaprosessin kautta hyväksytyjen saamelaisten ja muiden Suomen kansalaisten sekä EU-kansalaisten suomalaisen yhteiskunnan päätösvallan vähenemistä ja demokratian romuttamista. Se tarkoittaa kahta itsehallintoelintä samalla alueella. Se luo epätasa-arvoisen yhteiskunnan ja metsä- ja inarinsaamelaisten suojelun tarpeen. Se puuttuu elinkeinojen harjoittamiseen.

Samalla kun saamelaiskäräjien valikoimien saamelaisten asemaa parannetaan, niin heikennetään ja voi sanoa, että jopa riistetään metsä- ja inarinsaamelaisia.

Siinä ovat mukana metsä- ja inarinsaamelaisten oikeudet; ihmisoikeudet, oikeus yhdenvertaiseen kohteluun elämässä paitsi saamelaisten kotiseutualueella alueella niin myös sen ulkopuolella. Lakimuutos vaikuttaa myös merkittävästi kunnan itsehallintoasemaan. Se vaikuttaa kaventavasti alueella asuin muiden Suomen

ASiantuntijakuuleminen

Merja Mattila

Lapinkylien parlamentin puheenjohtaja,

OTM, lehtori

Suomen alkuperäisten saamelaisten

yhteistyöjärjestö ry (Lapinkylien parlamentti)

09.01.2023

kansalaisten asemaan ja vaikutusmahdollisuuksiin. Se antaa yhdelle saamelaiselle kansanosalle erikoislaatuista, merkittävästi paremman etuoikeuden ja avaa valtapeliä masinoida muiden kansalaisten oikeuksien ja vaikutusmahdollisuuksien kustannuksella.

Tämä kaikki tapahtuu valtion riittävällä rahoituksella.

4 Ratkaisuehdotus

Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry eli Lapinkylien parlamentti tulee ottaa tasavertaiseksi toimijaksi saamelaiskäräjien rinnalle. Kaikilla saamelaisilla tulee olla oikeus yhdenvertaiseen päätöksentekoon omassa asiassa.

Saamelaiskäräjien itsehallinnon lisäämiselle ei ole tarvetta. Alkuperäiskansan oikeudet toteutuvat jo olemassa olevassa kulttuuri-itsehallinnossa.

Saamelaiskäräjälain uudistus tulee keskeyttää ja aloittaa uudelta pohjalta, jossa mukana ovat metsäsaamelaiset tasa-arvoisina osapuolina.

Ensimmäinen vaihtoehto on, että saamelaiskäräjälaki jätetään seuraavan hallituksen ratkaistavaksi. Tämä saamelaiskäräjälain muutosesitys tulisi hylätä ja aloittaa uusi valmistelu, jossa metsä- ja inarinsaamelaisten asema on yhdenvertainen saamelaiskäräjien saamelaisten kanssa. Sen valmisteluun otetaan mukaan Lapinkylien parlamentti. Lainsäädännön keskeinen perusta tulee olla kestävän ratkaisun saaminen saamelaiskysymyksessä. Perustana tulee olla yhdenvertaisuus.

Toisena vaihtoehtona on yhdenvertainen tunnustettu asema saamelaiskäräjälaissa.

Mikäli saamelaiskäräjälain muutosesitys viedään nyt eduskuntaan, ehdoton vaatukumme on, että **metsäsaamelaiset ja inarinsaamelaiset otetaan lakimuutoksessa osaksi perustuslain 17 § 3 mom. tarkoittamaa alkuperäistä saamenkansaa ja Lapinkylien parlamentille myönnetään vastaava asema kuin saamelaiskäräjillä on.** Eriarvoisuuden, ihmisoikeuksien ja kaikkinaisen syrjinnän poistamisen toteuttamiseksi ei ole muuta mahdollisuutta.

Suomen alkuperäisten saamelaisten yhteistyöjärjestö ry:n, Lapinkylien parlamentti

Merja Mattila

Liite

Kartta metsäsaamelaisten kotiseutualueesta

Metsäsaamelaisten kotiseutualue

